Назарова Оксана Олександрівна
Аспірантка
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА БУЛІНГ ТА МОБІНГ

В сучасній кримінально-правовій доктрині питання визначення та сутності об'єкта кримінального правопорушення викликає дискусію. Незважаючи на те, що ця дискусія триває вже десятки років, конкретики або визначеності досі досягти не вдалося. Ми не ставимо за мету вияснити філософський зміст та сутність об'єкта кримінального правопорушення взагалі, тому обмежимося позицією більшості сучасних науковців кримінально-правової доктрини, яка полягає у тому, що об'єкт кримінального правопорушення – це те, на що посягає злочинець. Обов'язковою ознакою об'єкту кримінального правопорушення є благо, цінність, інтерес, на які посягає злочинець (або ж суспільні цінності – якщо брати до уваги позицію іншої когорти вчених). Проаналізуємо, які особливості об'єктів тих кримінальних правопорушень, що мають ознаки булінгу та мобінгу.

В першу чергу, варто зауважити, що Кримінальний кодекс України (далі – КК України) окремо не виділяє такі кримінальні правопорушення. Тому виділити ознаки об'єктів кримінальних правопорушень, які за своєю суттю є проявами булінгу та мобінгу, вбачається можливим лише за допомогою кримінально-правового аналізу таких суспільно небезпечних діянь, як кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, проти громадського порядку та моральності, проти власності, а також проти трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Звичайно, варто обов'язково звернути увагу на те, що далеко не усі вказані кримінальні правопорушення мають ознаки булінгу чи мобінгу. Тому, серед загальних ознак об'єктів цих кримінальних правопорушень спробуємо виділити специфічні ознаки, які вказують саме на ці негативні явища.

Сьогодні булінг та мобінг залишаються негативними соціальними феноменами, які в першу чергу характеризуються цькуванням та дискримінацією особи у колективі. Нормативне закріплення (в Законі України «Про освіту», а також Кодексі України про адміністративні правопорушення) має лише булінг: діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1; 2]. Стосовно мобінгу слід додати, що у зв'язку з недостатньою розробленістю цієї проблематики, цей термін не зустрічається ані в кримінальному, ані в адміністративному законодавстві України.

Кримінальні правопорушення, об'єднані у Розділі II КК України «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи», мають спільний родовий об'єкт: власне, життя та здоров'я людини, а також тілесна недоторканість. Але варто підкреслити, що якщо ці кримінальні правопорушення мають ознаки булінгу або мобінгу, то додатковим безпосереднім об'єктом завжди виступають честь та гідність особи, адже головною метою злочинця є приниження потерпілої особи та погіршення її психічного стану.

Менш розповсюдженими, але не менш важливими для дослідження, є кримінальні правопорушення проти власності (Розділ VI КК України), які мають ознаки булінгу або мобінгу. Це можуть бути, зокрема, крадіжки, грабежі, розбої, факти умисного знищення чи пошкодження майна, а також погрози знищення майна. Специфіка окремих способів кримінально протиправного заволодіння чужим майном є такою, що кримінальні правопорушення проти власності одночасно посягають не тільки на власність, а й на інші охоронювані кримінальним законом суспільні відносини. Саме тому додатковими (обов'язковими або факультативними) об'єктами окремих кримінальних правопорушень проти власності (залежно від характеру дії і способу кримінально протиправного посягання) є життя, здоров'я, честь, гідність, особиста недоторканність, безпека людини та інші суспільні відносини, які порушуються чи можуть порушуватися у зв'язку з посяганням на відносини власності як на основний об'єкт (відносини приватної, комунальної чи державної форм власності). Безперечно, зазначені додаткові об'єкти певною мірою підвищують ступінь суспільної небезпеки вчиненого, що суттєво впливає на конструкцію санкцій і тяжкість покарання, передбаченого в них за ці кримінальні правопорушення [3, с. 154]. Враховуючи те, що характерними ознаками булінгу та мобінгу є психологічний тиск на потерпілу особу, такі кримінальні правопорушення проти власності є більш характерними для аналізованих випадків.

Окремої уваги заслуговує дослідження об'єкту такого кримінального правопорушення, як хуліганство. В кримінально-правовій доктрині безпосереднім об'єктом хуліганства визнається громадський порядок в частині забезпечення спокійних умов суспільно корисної діяльності, побуту і відпочинку людей. Іншими словами, сукупність суспільних відносин, які забезпечують громадський спокій, нормальні умови праці, побуту і відпочинку людей. Додатковим об'єктом можуть бути здоров'я людей, власність, навколишнє природне середовище [4, с. 298]. Хуліганські дії досить часто можуть бути пов'язані з булінгом або мобінгом.

Говорячи про факти мобінгу, варто зауважити, що вони можуть містити ознаки кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина: порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, а також грубе порушення законодавства про працю. При порушенні рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками (ст. 161 КК України), відповідно до науково-практичного коментаря КК України, основним безпосереднім об'єктом є рівність громадян у їх конституційних правах та рівність їх перед законом як принцип конституційно-правового статусу людини і громадянина, а факультативними додатковими об'єктами можуть бути честь і гідність особи, її життя, здоров'я, власність [5]. Об'єктом грубого порушення законодавства про працю є трудові права людини, які включають право на працю, право на гарантовану заробітну плату, право на відпочинок. Мобінг вирізняється цькуванням, приниженням працівника, тому лише за наявності психологічного тиску на потерпілу особу можна говорити про його наявність.

Тож, об'єктами кримінальних правопорушень, що регламентують відповідальність за булінг та мобінг, можуть бути життя, здоров'я людини, громадський порядок, право власності, трудові права особи або рівність громадян у їх конституційних правах та рівність їх перед законом як принцип конституційно-правового статусу людини і громадянина. Такі суспільно небезпечні діяння передбачаються у різних Розділах Особливої частини КК України, а це означає, що безпосередні об'єкти цих кримінальних правопорушень різняться. У зв'язку з тим, що булінг та мобінг вчиняються з метою виведення жертви з рівноваги, приниження її, досягнення психологічної переваги над нею, усі об'єкти таких різноманітних складів різних кримінальних правопорушень об'єднані тим, що додатковим

безпосереднім об’єктом завжди є честь та гідність потерпілої особи.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Х.: Право, 2010. 456 с.
4. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна та ін. Х.: Право, 2015. 680 с.
5. Коментар до статті 161 Кримінального кодексу України. URL: http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/159.php.